

ELŻBIETA ADAMIAK

Poznań

JAN PAWEŁ II O SOBOROWEJ IKONIE MARYI

Przed nami dwa dokumenty: długo oczekiwana encyklika Papieża-Polaka oraz *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”* Soboru Watykańskiego II. VIII rozdz. *Lumen gentium* (dalej skrót: LG) stanowi najpełniejszy dotychczas w historii soborowy wykład o Maryi. Encyklika maryjna pisana dwadzieścia lat po Soborze nie może nie zająć stanowiska wobec tego soborowego dokumentu. Próbę porównania obu dokumentów podjął już S. C. Napiórkowski OFMConv¹ w referacie o szerszym zakresie tematycznym. Dlatego wydaje się uzasadnione skoncentrowanie się tylko na tym temacie w sposób bardziej szczegółowy. Zostały wydane dwa komentarze do *Redemptoris Mater* (dalej skrót: RM)². Zawarte w nich artykuły pozwalają zauważyć nowe aspekty nauczania RM.

Podstawowym pytaniem, na jakie trzeba poszukać odpowiedzi, jest: jak Papież Jan Paweł II przyjmuje oraz interpretuje naukę soborową, w tym wypadku – VIII rozdz. LG (choć w RM Papież cytuje i odwołuje się również do innych dokumentów soborowych – *Dei Verbum*, *Gaudium et spes*, *Unitatis redintegratio*)³. Encyklikę RM nazwano „oryginalną syntezą” (H. U. von Balthasar) tego VIII rozdz. LG, jego objaśnieniem i rozwinięciem⁴. Warto więc trudzić się, by odkryć, jak Jan Paweł II rozkłada akcenty, które elementy nauki soborowej podkreśla, które – być może – wycisza oraz czy dodaje coś nowego. A może te „nowe” elementy są powrotem do dawnych tradycji?

Porównując te dwa dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, należy zwrócić uwagę na istniejące między nimi różnice:

---

¹ „*Redemptoris Mater*” – „*Lumen gentium*” VIII – „*Marialis cultus*” (referat wygłoszony na zebraniu plenarnym Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich, Warszawa, 13-14 X 1987 – mps s. 12).

² *Matka Odkupiciela. Komentarz do encykliki „Redemptoris Mater”*. Pod red. S. Grzybka. Kraków 1988; „*Ateneum Kapłańskie*” 1988 z. 475, 476.

³ „Statystykę” tekstów, do których odwołuje się Jan Paweł II, opracował S. Koperek (*Idee przewodnie encykliki Jana Pawła II „Redemptoris Mater”* W: *Matka Odkupiciela* s. 19).

⁴ Tamże.

1. Inna ranga dokumentu. Tekst soborowy ma najwyższą rangę, choć LG VIII nie ma na celu formułowania nowych dogmatów. RM jako encyklika, wyraz zwyczajnego nauczania Papieża, winna być przyjęta pozytywnie i wewnątrznie, ale nie w sposób absolutnie wiążący⁵.

2. Inne „autorstwo” LG VIII jest dokumentem zrodzonym podczas długich dyskusji Ojców soborowych. Nie jest tekstem jednorodnym. Jest jakąś syntezą kierunku chrystotypicznego i eklezjotypicznego – jeszcze niedoskonałą, ale najlepszą, jaka była możliwa na tym etapie. RM jest tekstem jednego autora, dlatego bardziej jednorodnym, integralnym⁶.

3. Jednostronna relacja. LG VIII jest tekstem komentowanym, RM komentującym. Dlatego w pracy najpierw przedstawiona będzie nauka LG VIII, a następnie RM.

Praca składa się z dwóch części. Pierwsza zajmuje się porównaniem obu dokumentów od strony metody wykładu (cel, struktura, źródła), druga – pewnymi elementami treściowymi (chrystotypiczność i eklezjotypiczność, wiara, pośrednictwo, macierzyństwo, zasada „Przez Jezusa do Maryi”). Układ elementów treściowych pochodzi z RM.

I. METODA WYKŁADU

1. CEL

LG VIII ma za cel „wyjaśnić starannie zarówno rolę Błogosławionej Dziewicy w tajemnicy Słowa Wcielonego i Ciała Mistycznego, jak i obowiązki ludzi odkupionych względem Bogarodzicy. [...] nie zamierza jednak przedstawiać pełnej nauki o Maryi ani rozstrzygać kwestii jeszcze nie całkowicie wyjaśnionych pracą teologów” (LG 54). Takie „staranne wyjaśnienie” nauki o Maryi ma oczywiście – jak cały Sobór – nastawienie pastoralne. Celem Soboru była odnowa całego życia Kościoła, także przeżywającej w okresie przedsoborowym niezwykle rozkwit

---

⁵ Por. K. R a h n e r, H. V o r g r i m l e r. *Mały słownik teologiczny*. Tł. [z-jęz. niem.] T. Mieszkowski, P. Pachciarek. Warszawa 1987 kol. 106-107.

⁶ Cokolwiek by mówić o wpływie różnych środowisk na tekst RM, o jej ostatecznym kształcie decydował sam Papież. Por. S. C. N a p i ó r k o w s k i. *Mariologiczna adhortacja Pawła VI i mariologiczna encyklika Jana Pawła II w służbie odnowy kultu maryjnego*. „Teologia w Polsce” 1987 nr 13 s. 26; t e n ż e. *„Redemptoris Mater”* s. 1. Autor zwraca uwagę na środowisko serwitów z Papieskiego Wydziału Teologicznego „Marianum”. R. Laurentin (*Maryja Matka Odkupiciela*. Warszawa 1988 s. 147) sugeruje, że Jan Paweł II niewiele skorzystał z sugestii czytelników tekstu roboczego.

pobożności maryjnej. Sobór nie chciał propagować jakiejś jednej formy pobożności (niektórzy Ojcowie proponowali różaniec). Skierował pobożność maryjną na drogę odnowy biblijnej i liturgicznej (por. LG 67).

RM powstała z potrzeby „uwydatnienia szczególnej obecności Matki Chrystusa w dziejach, zwłaszcza w ciągu tych ostatnich lat przed rokiem 2000” (RM 3; por. nr 6). Jan Paweł II również nie chce dawać pełnego wykładu mariologii – encyklikę nazywa rozważaniem, medytacją. Z tego sposobu wypowiedzi wynika też jej niepolemiczny ton. Rozważania zawarte w encyklice mają służyć przypomnieniu nauki Soboru, lecz nie tylko samej „nauce wiary”, ale także „życiu z wiary” (por. RM 48 i 52). Chodzi więc o podbudowanie duchowości maryjnej – Jan Paweł II podaje dwa źródła, modele tej pobożności: „duchowość, do jakiej wzywa nas Sobór”, oraz duchowość, której symbolem jest św. Ludwik Maria Grignon de Montfort (Papież wymienia także św. Alfonsa Liguorię – por. RM 48). Dla poparcia tej drugiej formy Autor encykliki wprowadza kategorię „historycznego doświadczenia osób i wspólnot chrześcijańskich” (tamże). Ta nowa argumentacja „służy poparciu tych form pobożności maryjnej, które nie bardzo umiały wylegitymować się biblijnie i liturgicznie”⁷.

2. STRUKTURA

Oba dokumenty mają podobną strukturę wykładu: wstęp, trzy rozdziały, zakończenie. Pierwszy rozdział – „Maryja w tajemnicy Chrystusa”, drugi – Maryja w tajemnicy Kościoła, trzeci – pewna różnica: LG – „Kult Maryi”, RM – „Pośrednictwo macierzyńskie”. Oba dokumenty są nastawione eklezjalnie. LG VIII – jako część *Konstytucji dogmatycznej o Kościele* zatytułowana „Błogosławiona Maryja Dziewica Boża Rodzicielka w tajemnicy Chrystusa i Kościoła”, RM zatytułowana „O Błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu pielgrzymującego Kościoła”. Żeby jednak wyjaśnić rolę Maryi w misterium Kościoła, trzeba odwołać się do podstawy – Jej szczególnej roli w misterium Chrystusa⁸. LG VIII podejmowaną tematykę chrystologiczną zaznacza w tytule. W RM tytuł encykliki jest prawie identyczny z tytułem II rozdziału, a więc wyłącznie eklezjologiczny. Co ciekawe – w RM część chrystologiczna stanowi największą część wykładu!⁹

⁷ N a p i ó r k o w s k i. *Mariologiczna adhortacja* s. 29.

⁸ Zob. T. S i u d y. *Maryja w tajemnicy Chrystusa*. W: *Matka Odkupiciela* s. 43-51.

⁹ Dla porównania: LG VIII – I rozdział ma 5 numerów, II – 6, III – 2, RM – I rozdział ma 18 numerów, II – 13, III – 13.

Istotna różnica zachodzi w tytułach trzecich rozdziałów dokumentów, ale w treści nie ma tej różnicy, ponieważ rozważania Jana Pawła II o pośrednictwie mają na celu przekonanie do pobożności maryjnej¹⁰.

3. ŹRÓDŁA

„Porównanie od strony źródeł każe stwierdzić, że tak RM, jak i LG starają się opierać przede wszystkim na Piśmie świętym oraz tych pozabiblijnych źródłach teologii, które cieszą się niekwestionowanym autorytetem w Kościele i w dobrej refleksji teologicznej, a więc na świadectwie liturgii oraz wielkich Ojcach Kościoła”¹¹. Inna jest jednak biblijność LG VIII, inna – RM. W wykładzie mariologii soborowej interpretacje wyliczonych tekstów biblijnych ograniczono do minimum. Jan Paweł II także stosuje prosty sposób interpretacji Biblii, czasami jednak idzie dalej, czego przykładem jest analiza J 19, 25-27. W LG wszystkie cytowane teksty omawiane są w jednakowy sposób, bez podziału na mniej ważne i bardziej ważne. W RM Papież akcentuje dwa teksty Nowego Testamentu szczególnie objawiające tajemnicę Maryi: „łaski pełna” (Łk 1, 28) – te słowa Papież nazywa „nowym imieniem Maryi” (RM 8) oraz „błogosławiona, która uwierzyła” (Łk 1, 42). W tych słowach Biskup Rzymu upatruje „jakby klucz, który otwiera nam wewnętrzną prawdę Maryi” (RM 19; por. 12). Jest to zresztą swoista cecha nauczania Jana Pawła II – koncentrowanie wykładu wokół jakiegoś podstawowego tekstu biblijnego.

Z tekstów Nowego Testamentu LG VIII pominął Mt 2, 13-23 i AP 12, 1, Jan Paweł II natomiast cytuje i odwołuje się również do tych tekstów (każdy z nich jest raz cytowany i raz podany w przypisie).

W wykładzie mariologii soborowej część chrystologiczna jest najbardziej biblijna (z 19 cytatów w LG VIII – 17 w tej części). W RM nie ma tak wielkiego kontrastu, choć część chrystologiczna również wydaje się najbogatsza w odniesieniu do Pisma św.

W LG VIII wzięte zostały pod uwagę tzw. teksty antimaryjne, ale zinterpretowano je wyłącznie pozytywnie (por. LG 57 i 58). Papież w RM zaznacza także inną możliwość ich rozumienia – jako podkreślenia dystansu istniejącego mię-

¹⁰ Zob. N a p i ó r k o w s k i. „*Redemptoris Mater*” s. 1.

¹¹ Tamże s. 2. O kwestii źródeł w LG VIII i w czasie jego powstawania zob. S. C. N a p i ó r k o w s k i. *Matka mojego Pana*. Opole 1988 s. 9, 78, 90-91; A. S k o w r o n e k. *Światła ekumenii*. Warszawa 1984 s. 20-24; J. U s i ą d e k. *Najświętsza Maryja Panna w tajemnicy Chrystusa i Kościoła*. Olsztyn 1980 s. 25-27. O źródłach RM por. N a p i ó r k o w s k i. *Mariologiczna adhortacja* s. 29-30; A. S k o w r o n e k. *Remedium na dziś: Maryja?* „*Życie Katolickie*” 7(1988) nr 1 s. 98; L a u r e n t i n, jw. s. 147-148; K o p e r e k, jw. s. 17-19.

dzy Maryją a Jej Synem. Zauważa ten moment także w interpretacji perykopy o weselu w Kanie Galilejskiej (por. RM 17, 20 i 21).

Analiza źródeł wykazuje jeszcze drugą – ważniejszą – różnicę między LG VIII a RM – Jan Paweł II wprowadza nowe źródła. Odwołuje się do nauki św. Bernarda, św. Alfonsa Liguoriego, św. Ludwika Grignon de Montfort. Nauka świętych – w stosunku do źródeł biblijnych i liturgicznych – ma na pewno o wiele niższą rangę. Papież zdaje się wprowadzać nowe źródło teologiczne: „historyczne doświadczenie osób i wspólnot chrześcijańskich” (RM 48). „W mariologii soborowej nie mówi się o takich źródłach teologicznych. Byłoby to wprost niemożliwe. Jan Paweł II usiłuje wiązać z Soborem nowe źródło”¹².

Reasumując, należy jednak stwierdzić, że wspólną podstawową cechą metody LG VIII i RM jest ujęcie tajemnicy Maryi w perspektywie całej historii zbawienia.

II. ELEMENTY TREŚCIOWE

1. KWESTIA CHRYSTOTYPICZNOŚCI I EKLEZJOTYPICZNOŚCI

LG VIII stanowi syntezę obu tych kierunków. Ponieważ przed Soborem wyraźnie przeważał model chrystotypiczny, wprowadzenie do dokumentu dużej części o relacji między Maryją a Kościołem oraz umieszczenie go w ramach *Konstytucji dogmatycznej o Kościele* było poważną akceptacją orientacji eklezjotypicznej jako równorzędnej. Podobnie w RM Jan Paweł II wyraźnie aprobejuje oba kierunki¹³ (mimo pewnej niekonsekwencji tytułu encykliki w stosunku do treści, o czym już była mowa). W ten sposób Jan Paweł II kontynuuje ujmowanie tajemnicy Maryi w całej jej pełni, tzn. w relacji do Chrystusa i Kościoła.

2. WIARA MARYI

LG VIII wspominał o wierze Maryi głównie w aspekcie tajemnicy Wcielenia, akcentując aktywny udział Maryi w tej tajemnicy. „Maryja nie została czysto biernie przez Boga użyta, lecz [...] z wolną wiarą i posłuszeństwem czynnie

¹² N a p i ó r k o w s k i. „*Redemptoris Mater*” s. 3.

¹³ Por. S. C. N a p i ó r k o w s k i. *Ku odnowie kultu maryjnego*. „Ateneum Kapłańskie” 1988 t. 475 s. 426.

współpracowała w dziele zbawienia ludzkiego” (LG 56). „Poczynając, rodząc, karmiąc Chrystusa, ofiarując Go w świątyni Ojcu i współcierpiąc z Synem swoim umierającym na krzyżu, w szczególny zaiste sposób współpracowała z dziełem Zbawiciela przez wiarę, nadzieję i miłość żarliwą” (LG 61). Sobór wskazuje na Maryję jako „pierwowzór Kościoła w porządku [...] wiary, miłości i doskonałego zjednoczenia z Chrystusem” (LG 63).

W RM wiara Maryi urasta do rangi motywu przewodniego encykliki. „Zasługuje to na szczególne podkreślenie z tej racji, że temat ten przed dwudziestu zaledwie laty nazwany został «wskrzeszonym tematem teologicznym». Do tego wskrzeszenia doszło zaś głównie za sprawą XX-wiecznego, potwierdzonego przez Sobór powrotu do źródeł – do Pisma świętego i Tradycji patrystycznej, gdzie temat ten występuje bardzo często”¹⁴. Co więcej, wśród różnych określeń wiary Maryi najliczniejsze są te, które akcentują jej dynamiczny charakter¹⁵: pielgrzymowanie wiary lub przez wiarę¹⁶, droga do wiary (RM 14, 25 i 26), „itinerarium” wiary (RM 19 i 26), wędrówka wiary (RM 26). Często mówi Papież o tym, iż Maryja przoduje, wyprzedza nas w pielgrzymce wiary. Jan Paweł II nie unika mówienia o trudnych momentach wiary Maryi. Nazywa je: półcieniem wiary (RM 14), „ciemną nocą wiary” (RM 17), „kenozą wiary” (RM 18). Przez to wszystko podkreśla dynamiczny charakter wiary Maryi. Akcentowanie roli wiary Maryi jest jedną z cech kierunku eklezjotycznego, stawia Maryję po stronie Kościoła¹⁷. Dla człowieka nie ma innej drogi zbawienia jak przez wiarę. Na tej drodze pierwsza kroczy Maryja, „pierwsza «uczennica» swego Syna” (RM 20).

„Nie zdarzyło się w historii, by którykolwiek papież tak obszernie i z takim zaangażowaniem wyłożył naukę o wierze Matki Pana jako wzorzec dla pielgrzymującego Kościoła”¹⁸.

¹⁴ S i u d y, jw. s. 47.

¹⁵ Zob. L a u r e n t i n, jw. s. 145.

¹⁶ Trudno wyliczyć miejsca, w których Papież używa tego sformułowania. Znalazłam 41 miejsc, w których mówi o pielgrzymowaniu Maryi bądź Kościoła. Jest to tym bardziej godne zastanowienia, że „nie wszystkim Ojcom soborowym podobało się wyrażenie «pielgrzymka wiary». Wielu uważało, że nie jest zbyt jasne. Przeważająca większość Ojców była zdania, że wyrażenie to jest właściwe i całkowicie zgodne z duchem Biblii, dlatego powinno się znaleźć w LG VIII” (U s i ą d e k, jw. s. 72).

¹⁷ N a p i ó r k o w s k i. *Matka mojego Pana* s. 10, 74.

¹⁸ T e n ż e. *„Redemptoris Mater”* s. 5.

3. POŚREDNICTWO

Analizując naukę Soboru o pośrednictwie Maryi, należy pamiętać, że „Sobór uczy nie tylko przez pozytywny wykład, ale też przez świadome opuszczenie niektórych zagadnień i terminów teologicznych, uświęconych częstym i powszechnym użyciem w tradycyjnej mariologii”¹⁹. Nauka Soboru wyciszyła i stonowała maksymalistyczny kierunek mariologii, który najwyraźniej występował w nauczaniu o pośrednictwie i współodkupicielstwie Maryi²⁰.

LG VIII naukę o pośrednictwie Maryi zaczyna od stwierdzenia jedyne go pośrednictwa Chrystusa. W tym kontekście mówi o „wpływie zbawiennym” Matki Bożej, który „opiera się” na pośrednictwie Chrystusa, „od tego pośrednictwa całkowicie jest zależny i z niego czerpie całą moc swoją” (LG 60). Sobór nazywa Maryję Pośredniczką tylko jeden raz. Wymienia ten tytuł wśród innych, i to jako ostatni: „[...] do Błogosławionej Dziewicy stosuje się w Kościele tytuły: Orędowniczki, Wspomożycielki, Pomocnicy, Pośredniczki” (LG 62). Sobór interpretuje te tytuły w aspekcie wstawiennictwa. Wystrzega się sformułowań mogących kojarzyć się z „piętrowym” modelem pośrednictwa – „ad Christum”²¹. Daje natomiast podstawę do innego rozumienia pośrednictwa stworzeń i wśród nich Maryi: „[...] jedyne pośrednictwo Odkupiciela nie wyklucza, lecz wzbudza u stworzeń rozmaite współdziałanie, pochodzące z uczestnictwa w jednym źródle” (LG 62). W tym tekście można szukać podstaw modelu „pośrednictwa w Chrystusie” czy „pośrednictwa przez uczestnictwo”. Sobór jednak tak wprost nie naucza. „De Beata nie wyjaśnia problemu do końca; nie tłumaczy, jak pogodzić naukę o pośrednictwie Maryi (i świętych) z bezpośrednim zjednoczeniem z Chrystusem”²².

Nauka o pośrednictwie Maryi jest bardzo szeroko ujmowana przez Jana Pawła II w RM. Cały trzeci rozdział jest poświęcony temu tematowi (choć nie tylko – Papież przez pryzmat nauki o pośrednictwie mówi też o innych formach kultu). Także w części chrystologicznej jest mowa o pośrednictwie: „Maryja staje pomiędzy swym Synem a ludźmi w sytuacji ich braków, niedostatków i cierpień. Staje «pomiędzy», czyli pośredniczy, nie jako obca, lecz ze stanowiska Matki, świadoma, że jako Matka może – lub nawet więcej: «ma prawo» powiedzieć Synowi o potrzebach ludzi” (RM 21; por. przyp. 110 do RM 41, gdzie Papież mówi o wypraszaniu przez Maryję łaskowości u „Syna Sędziego”). Odnajdujemy

¹⁹ U s i ą d e k, jw. s. 74. Por. N a p i ó r k o w s k i. *Matka mojego Pana* s. 82 n.

²⁰ Por. S k o w r o n e k. *Światła ekumenii* s. 25 n.; N a p i ó r k o w s k i. „*Redemptoris Mater*” s. 4.

²¹ Por. U s i ą d e k, jw. s. 80.

²² N a p i ó r k o w s k i. *Matka mojego Pana* s. 82. Podobnie uważa Usiądek (jw. s. 87).

więc tu model pośrednictwa „piętrowego”, język pobożności przedsoborowej mówiącej o macierzyńskich prawach Maryi. Model wyciszony przez Sobór.

Ale Jan Paweł II mówi o pośrednictwie jeszcze znacznie więcej. Więcej niż Sobór. Idzie dalej, poszukując nowego języka dla ujęcia tajemnicy pośrednictwa Maryi.

Po raz pierwszy w nauczaniu Urzędu Nauczycielskiego Kościoła tak wyraźnie pojawia się model pośrednictwa w Chrystusie – „in Christo”, nazywany też pośrednictwem przez uczestnictwo²³. Jan Paweł II, komentując tekst LG 60, stwierdza wprost: „jest to pośrednictwo w Chrystusie (RM 38). Dalej precyzuje: „pośrednictwo Maryi jest także pośrednictwem przez uczestnictwo” (RM 38; por. RM 39 i 40). Takie pośrednictwo jest udziałem wszystkich stworzeń. Specyfika pośrednictwa Maryi polega na Jej Bożym macierzyństwie. „Macierzyństwo Maryi [...] stanowi pierwszy i podstawowy wymiar owego pośrednictwa” (RM 39). A więc Papież szuka podstaw pośredniczącej roli Maryi w Jej udziale w misterium Wcielenia (por. RM 20).

Jednocześnie łączy pośrednictwo Maryi z Jej duchowym macierzyństwem, co też jest *novum* w nauczaniu Kościoła. „Macierzyństwo Maryi trwa stale w Kościele jako wstawiennicze pośrednictwo” (RM 40).

Z tym macierzyńskim aspektem pośrednictwa Maryi wiąże się inne jeszcze, nowe ujęcie wprowadzone w tok encykliki – pośrednictwo macierzyńskie w Duchu Świętym. „Ten zbawczy wpływ jest podtrzymywany przez Ducha Świętego, który jak zacienił Dziewicę Maryję, dając początek Jej Boskiemu macierzyństwu, tak nadal Jej towarzyszy w trosce o braci Jej Boskiego Syna” (RM 38; por. 43, 44, 45 i 47). Macierzyństwo Kościoła – jak wcześniej macierzyństwo Maryi – realizuje się przez wiarę: mocą Ducha Świętego. „Kościół «staje się matką [...] przyjmując z wiarą Słowo Boże», podobnie jak Maryja, która pierwsza «uwierzyła», przyjmując Słowo Boże objawione Jej przy zwiastowaniu” (RM 43; por. 20-21).

4. MACIERZYŃSTWO DUCHOWE

Warto jeszcze słów kilka poświęcić macierzyństwu Maryi. Sobór mówi o „macierzyństwie Maryi w ekonomii łaski” (LG 61). To macierzyństwo duchowe Maryi ujmuje chrystocentrycznie: „dzięki swej macierzyńskiej miłości opiekuje się braćmi Syna swego” (LG 62). „Sobór nie użył wyrażenia «dziećmi swymi», choć takie wyrażenie narzucało się z całkowitą oczywistością i byłoby popraw-

²³ Por. N a p i ó r k o w s k i. *Mariologiczna adhortacja* s. 31.

ne”²⁴. Za Soborem naukę tak ujętą przekazuje Papież (por. RM 38 – fragment cytowany wcześniej).

Ważne jest także to, iż podstawę macierzyństwa Maryi Sobór upatruje w roli, jaką Ona odegrała we Wcieleniu. „Sobór nie uzasadnia macierzyństwa Maryi słowami Chrystusa: «Oto syn twój» (J 19, 26). Jan Apostoł nie jest w LG VIII uosobieniem ludzi odkupionych”²⁵.

Jan Paweł II bardzo mocno akcentuje wątek macierzyństwa duchowego Maryi. Uzasadnia je nie tylko Bożym macierzyństwem Maryi, ale także szczególną wymową sceny pod krzyżem. „O ile uprzednio macierzyństwo Maryi względem ludzi było już zarysowane – w tej chwili zostaje ono wyraźnie określone i ustanowione: wyłania się zaś z całej dojrzałości paschalnej tajemnicy Odkupienia. Matka Chrystusa [...] zostaje dana człowiekowi – każdemu i wszystkim – jako Matka” (RM 23). „Macierzyństwo Matki Chrystusa znajduje swoją «nową» kontynuację w Kościele i przez Kościół, jakby symbolicznie obecny i reprezentowany przez Jana” (RM 24). W tej interpretacji widać wyraźnie różnicę między nauką LG VIII a RM. LG VIII jest o wiele ostrożniejszy w swoich sformułowaniach.

Takie nauczanie Papieża o macierzyństwie Maryi znajduje odbicie w jego uzasadnieniu i propagowaniu formy pobożności maryjnej – zawierzenia. Jan Paweł II mówi: „Zawierzenie jest odpowiedzią na miłość osoby, w szczególności zaś na miłość matki. Maryjny wymiar życia ucznia Chrystusowego wypowiada się w sposób szczególny poprzez takie właśnie synowskie zawierzenie względem Bogurodzicy” (RM 45). „Po raz pierwszy ta forma pobożności otrzymała zdecydowane poparcie w dokumencie nauczania Kościoła tak wysokiej rangi”²⁶.

5. PRZEZ JEZUSA DO MARYI

W tradycyjnej mariologii powtarzano i powtarza się zasadę „per Mariam ad Christum”. Nie ma jej w mariologii soborowej. Trudno też znaleźć komplementarną dla niej zasadę „per Christum ad Mariam”²⁷.

Jan Paweł II w RM popiera zasadę tradycyjną (o czym była już mowa w punkcie trzecim tej części) oraz przyjmuje i wprowadza bardzo wyraźnie tę drugą, co jest kolejną nowością w nauczaniu Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. „Tylko w tajemnicy Chrystusa wyjaśnia się w pełni Jej własna tajemnica” (RM

²⁴ U s i ą d e k, jw. s. 83.

²⁵ Tamże s. 85. Zob. LG 58.

²⁶ N a p i ó r k o w s k i. *Ku odnowie kultu maryjnego* s. 428. Por. t e n ż e. „*Redemptoris Mater*” s. 5.

²⁷ Jakież niejasne skojarzenie z nią mogą mieć słowa: „rozmyślając o Niej zbożnie i przypatrując się Jej w świetle Słowa, które stało się człowiekiem [...]” (LG VIII).

4). „Poprzez Syna rozjaśnia się także tajemnica Matki” (RM 19). „Kościół od pierwszej chwili «patrzył» na Maryję poprzez Jezusa, tak jak patrzył na Jezusa przez Maryję” (RM 26; zob. też 30). „W zasadzie «przez Chrystusa do Maryi» nie chodzi oczywiście o jakiegokolwiek wstawiennictwo Syna do Matki, ale chodzi o obecność Tajemnicy Matki w Tajemnicy Syna”²⁸.

*

Praca niniejsza miała na celu porównanie nauki LG VIII i RM i prześledzenie, które elementy mariologii soborowej Jan Paweł II podkreśla, które wycisza i czy dodaje nowe.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, co następuje:

1. Jan Paweł II przejął istotne ukierunkowanie Soboru – powrót do źródeł. Opiera się głównie na Piśmie św., nauce Ojców, liturgii (oczywiście także na nauce Soboru). Wprowadza jednak inne źródła (nauka świętych liderów pobożności maryjnej), co było nie do pomyślenia na Soborze.
2. RM idzie za LG VIII także w szukaniu równowagi między kierunkami chrystopatrystycznym i eklezjotatrystycznym.
3. Pewne myśli LG VIII Jan Paweł II akcentuje bardzo mocno, czyniąc z nich główne wątki encykliki: wiara Maryi (szczególnie pielgrzymowanie wiary), macierzyństwo, pośrednictwo w Chrystusie.
4. Są w RM stwierdzenia, których nie znajdziemy w LG VIII. Powrotem do modelu tradycyjnego jest nauczanie o pośrednictwie Maryi do Chrystusa, interpretacja sceny spod krzyża w sensie ustanowienia duchowego macierzyństwa Maryi oraz propagowanie pobożności opartej na zawierzeniu. Elementy zupełnie nowe to nauka o pośrednictwie macierzyńskim, pośrednictwie i macierzyństwie w Duchu Świętym.
5. Trudno znaleźć elementy nauki LG VIII nie dotknięte przez RM. Obok ujęć soborowych stają także przedsoborowe i nowe, będące próbą rozwiązania pewnych problemów, które Sobór pozostawił otwarte.
6. RM za Soborem przejmuje także spojrzenie ekumeniczne. Ma jednak w swojej nauce elementy o różnym walorze ekumenicznym. Duże znaczenie ekumeniczne ma biblijność RM, akcentowanie roli wiary Maryi (*sola fide* protestantów!), jej dynamizmu oraz szukanie nowych form nauczania o pośrednictwie Maryi. Natomiast nauczanie o pośrednictwie Matki do Syna, o duchowym macierzyństwie ustanowionym na krzyżu czy o zawierzeniu jako szczególnie

---

²⁸ N a p i ó r k o w s k i. *Ku odnowie kultu maryjnego* s. 427.

zalecanej formie pobożności maryjnej trudne jest do przyjęcia przez naszych braci chrześcijan innych wyznań.

Ze względu na wagę, jaką przypisuje Papież do pewnych tematów mariologicznych, warte są one głębszego zastanowienia i zbadania²⁹. Dlatego ważne i pomocne w refleksji nad encykliką byłoby opracowanie głównych jej wątków: wiary Maryi oraz Jej macierzyństwa-pośrednictwa.

JOHN PAUL II ON THE COUNCILOR ICON OF MARY

S u m m a r y

In 1987 John Paul II issued a Marian encyclical *Redemptoris Mater* (RM) that had long been expected. It was published twenty years after Vatican Council II and it cannot neglect such an important passage of its documents as the eighth chapter of *Lumen gentium* (LG). Thus it is worth considering how the pope interprets councilor Mariology, where he lays stress, or proposes new approaches. The article attempts to find answers to the questions by virtue of an analysis of: first the method of lecture (aim, structure, source), then some content elements (Christotypicality and ecclesiotypicality, faith, intercession, motherhood, the principle „Through Jesus to Mary”). On the basis of the analysis one can say:

1. John Paul II took over the essential directions of the Council – a return to the sources. He bases himself mainly on the Bible, the teaching of the Fathers, liturgy (of course also on the teaching of the Council). He introduces yet other sources (the teaching of the holy leaders of Marian piety), which was out of the point at the Council.

2. RM follows also LG VIII in seeking a balance between Christotypical and ecclesiotypical directions.

3. John Paul II emphasizes strongly some thoughts included in LG VIII, making them the main threads of his encyclical: Mary's faith (especially the pilgrimage of faith), motherhood, and intercession in Christ.

4. There are statements in RM which we do not find in LG VIII. The teaching on the intercession to Christ refers to the traditional model. The interpretation of the scene under the cross also goes back to the tradition in the sense of establishing spiritual motherhood and propagating the piety based on trust. To new elements belong the teaching on the maternal intercession, intercession and motherhood in the Holy Ghost.

5. It is difficult to find some elements of the teaching of LG VIII which have not been touched upon by RM. Alongside the councilor approaches there are also the post-Councilor and new ones which are attempts to solve some problems that have not been solved by the Council.

6. RM takes on an ecumenical perspective, following the Council. It has however in its teaching new elements which bear a various ecumenical value. The Biblical character of RM is very important as well as laying stress on the role of Mary's faith (Protestants' *sola fide!*), its dynamism and seeking new forms of teaching about the intercession of Mary. The teaching of the Mother's intercession to Her Son, on the spiritual motherhood established on the cross, or on the trust as particularly indicated form of Marian piety are difficult to accept by our Christian brothers of other denominations.

Translated by Jan Kłos

²⁹ Por. t e n ż e. *Mariologiczna adhortacja* s. 30; Cz. S. B a r t n i k. *Maryja jako żywa pamięć Kościoła. Z mariologii Jana Pawła II*. „Teologia w Polsce” 1987 nr 13 s. 38; W. Ż y c i ń s k i. *Pośrednictwo Maryi w dziele łączności Kościoła pielgrzymującego z Kościołem uwielbionym. W: Matka Odkupiciela* s. 201 n.